

Pædagogisk vejledning og overlay til ebogen Kaskelotternes sang

Fag: dansk

Målgruppe: 4.-5. klasse

E-bog: Bent Haller, *Kaskelotternes sang*, 2016, Høst & søn <http://ucc.mitcfu.dk/CFUEBOG1066371>

Udarbejdet af: Trine Ferdinand, danskkonsulent CFU KP

Om romanen

Kaskelotternes sang er en klassiker i børnelitteraturen, som børn i dag stadig elsker at læse. Den udkom første gang i 1981 og lagde sig i slipstrømmen af 70'ernes samfundskritiske børnelitteratur. 70'ernes børnebøger skulle bevidstgøre og engagere børnene i verdens virkelige problemer som fx rovdrift på hvaler og olieforurening. Denne problematik er i Kaskelotternes sang pakket ind i en eventyrs-fortælling med træk fra fabeln, hvor dyr har menneskelige egenskaber og kan tale. Vi følger hvalungen Tangøjes eventyrlige rejse. I 80'ernes børnelitteratur skulle børnene ikke kun vide noget om virkelighedens problemer, de skulle også opleve eventyrets dragende univers. Derfor er Kaskelotternes sang et godt eksempel på 80'ernes børnelitteratur.

Faglig relevans/kompetenceområder

Vejledningen og det pædagogiske overlay er rettet mod at opfylde mål inden for kompetenceområdet **Fortolkning**.

Læringsmål:

Eleverne kan lære

- at skrive et ultra kort resume af handlingen i et kapitel.
- at lave en personkarakteristik (indre og ydre) af hovedkarakteren, Tangøje, med fokus på at finde rammende tillægsord, der beskriver hans personlighed.
- beskrive den udvikling som hovedkarakteren går igennem i romanen.
- at kunne kende forskel på skønlitteratur og faglitteratur (fiktion og fakta) og kunne forstå deres forskellige styrker og svagheder.
- at forstå romanen som et eksempel på 80'ernes eventyrlige og samfundskritiske børnelitteratur
- at faktatjekke de oplysninger om hvaler og truslerne mod dem, som kommer frem i bogen, ved at søge kildekritisk på nettet.

Overlay

Det er muligt at vælge et overlay til ebogen, som spiller sammen med vejledningen her. Overlayet består af en række elevspørgsmål til de første 3 kapitler, som er markeret med forskellige farver i teksten. Overlayet skal opfattes som en stilladsering til den første analyse. Hver farve retter sig mod et udvalgt analysepunkt. Eleverne kan på samme måde fortsætte analysearbejdet i de efterfølgende kapitler ved at markere tekststykker, som underbygger deres fortolkning.

Overlayet har følgende farvemarkeringer:

- **Lilla** - Resume
- **Gul**: Tangøje
- **Bla**: Fakta-tjek
- **Grøn**: Særlige ord
- **Rød** - Moby Dick reference

Ideer til undervisningen

Før

Der er en tydelig intertekstuel reference til den verdensberømte fortælling om Moby Dick, som omtales som "gamle Dick" i bogen. Tangøjes mor forklarer, hvem han er på s. 17 i kap. 3. For at eleverne kan forstå dybden af denne reference, er det en god ide at eleverne kender fortællingen om Moby Dick, inden de læser Kaskelotternes sang. Læreren kan genfortælle handlingen og supplere med fængende videoklip på Youtube fx https://www.youtube.com/watch?v=r_4ObISXQsw eller <https://www.youtube.com/watch?v=DWxflhZUPt4> eller se en af de mange filmatiseringer. Eleverne kan lære en af de store fortællinger at kende, som andre forfattere står på ryggen af. Det danner eleverne og udvider deres fortolkningsmuligheder.

Moby Dick handler om menneskets datidens forhold til hvaler, som nogen de jagtede, men som de også frygtede, da de satte livet på spil for at fange dem. Moby Dick er baseret på en virkelig historie, som er blevet til en myte. Det drejer også om ondskab og hævn, som en altopslugende kraft, som kaptajnen fyldt af, da han har mistet sit ben til en kæmpe hvid kaskelothval, som han derefter er besat af at få hævn på.

Når de har læst Kaskelotternes sang, så kan de lede efter forskelle og ligheder til myten om Moby Dick.

Lave en fælles brainstorm over, hvad de allerede ved om kaskelothvaler. Faktatjek evt. oplysningerne på nettet. (læs, hvordan det kan gøres under nedenstående afsnit "Fakta-tjek")

Under

Meddigtning

Ved meddigtnings-opgaver kan eleverne udtrykke deres indre forestillinger om teksten. De vil opleve, at de har forskellige forestillinger og dermed fortolkninger, og de vil kunne diskutere og argumentere for dem.

Man kan fx efter kapitlet *Blækspruttejagten* lade eleverne skrive et kapitel, hvor de forestiller sig, hvad der sker efter kaskelotterne har hørt *jerndyret*.

De kan også efter kapitlet *Under stjernerne* give deres fortolkning et visuelt udtryk ved at tegne deres forestilling om, hvordan gamle Dick ser ud.

Man kan også lade eleverne læse hele bogen første gang uden afbrydelser og så gå direkte til opgaverne bagefter.

Efter

Resume

For at eleverne kan få et overblik over handlingen, skal de skrive et ultra kort resume af hvert kapitel. Det skal blot være én enkel sætning, som formidler den overordnede handling fx Tangøje bliver venner med Gylte.

Personkarakteristik af Tangøje

Kaskelotternes sang er en klassisk dannelses-fortælling, som vi kender det fra fx eventyr, hvor hovedkarakteren gennemgår en udvikling fra barn til voksen ved hjælp af en række skelsættende oplevelser. Derfor er det oplagt i analysen at fokusere på personkarakteristik af hovedkarakteren, Tangøje, og hans udvikling.

Til at beskrive Tangøjes personlighed, skal de finde rammende tillægsord som fx overmodig, selvsikker eller dumdristig. Det er ikke ord, som står direkte i teksten, men ord, som de udleder af det, som Tangøje gør. Det er således en god fortolkningsopgave, hvor de læser bag linjerne. De kan bruge sproget.dk til at finde de tillægsord, som de mener beskriver ham allerbedst. Det gør de ved selv at finde på et tillægsord som fx overmodig og så søge på det. I søgeresultatet under "synonymer" kan de se om der er andre tillægsord, som er mere rammende.

De skal finde de steder i teksten, hvor de finder belæg for deres påstande. De kan evt. kopiere tekststykket og sætte ind i dokumentet. Det er en god øvelse i at være tekstnær.

Efterfølgende kan klassen i fællesskab på baggrund af alle gruppernes svar under de enkelte kapitler udlede, hvordan Tangøje har udviklet sig gennem romanen.

Fakta-tjek

Fakta om kaskelothvaler og truslen mod dem fra olieforurening og jagt er et centralt element i Kaskelotternes sang. Det er, som nævnt, et typisk træk fra 80'ernes samfundskritiske børnelitteratur. Der er nok ingen tvivl om, at forfatteren Bent Haller har researchet på det, inden han skrev romanen. Der er mange beskrivelser af hvalerne i bogen, som stemmer overens med anerkendt viden, men der er også sket meget siden 1981 i forhold til vores viden om dem og de trusler, de udsættes for. Derudover er bogen fiktion, så forfatteren er ikke forpligtet på at fortælle sandheden, men mange elever vil opfatte bogen, som formidler af sandfærdig fakta. Det er derfor oplagt at lade eleverne faktatjekke oplysningerne i romanen og researche på den nyeste viden om kaskelothvaler og deres levevilkår i dag. Er det rigtigt at spækhuggere er en trussel mod kaskelothvaler? Er olieforurening og hvaljagt stadig en væsentlige trusler mod dem? Eller er der andre større trusler i dag som fx plastikforurening og global opvarmning? Det er helt i bogens, forfatterens og tidsperiodens ånd at lade bogen danne afsæt for at få viden om de aktuelle problemstillinger. Eleverne kan derfor under deres tildelte kapitler notere, hvad de får af viden om kaskelothvaler og de trusler, der er mod dem, men de skal så tjekke om det stadig holder stik i dag.

I den forbindelse er det oplagt til at introducere det enkle, men vigtige princip for at søge kildekritisk på nettet; at vurdere troværdigheden af en hjemmesides afsender. Kan man stole på afsenderen?

Søg fx i fællesskab på "Kaskelothvaler fakta" og tal i klassen om de første 10 hits, som dukker op i søgeresultatet. Hvilke kan vurderes som troværdige bare ud fra de få oplysningen der er som fx adressen?

I skemaet i det fælles analyse-dokument (se link herunder) er første kapitel analyseret, hvor der er eksempler på, hvordan et faktatjek kan se ud.

Tidsperioden - 80'erne

Kaskelotternes sang er et godt eksempel på 80'ernes børnelitteratur, hvor eventyr og samfundskritik blev blandet sammen (se indledningen). Det er også en tid, hvor de barnlige karakterer (her Tangøje) skildres som kompetente individer, der kan klare problemer, men som også rummer både positive og mere negative personlige træk som fx at være omsorgsfulde og kæphøje. De er såkaldte runde personligheder. Der gives en stærk mulighed for identifikation med hovedkarakteren, som børn drages af. Det er en god ide at gøre eleverne opmærksomme på, så de begynder at forstå tekster som et udtryk for en bestemt tids tanker og værdisæt.

Skriv selv

Man kan lade eleverne skrive et eventyr eller en fabel, som også har dyr i hovedrollen og handler om nutidige forureningsproblemer ligesom Kaskelotternes sang. De skal altså først

researche på deres dyrs levevis og de trusler de møder, og så inkorporerer noget af den viden i deres fortælling.

Organisering

Det er oplagt at samle klassens analyse i et fælles dokument, hvor alle bidrager. Hvis det skal være et google-dokument, så kan læreren kopiere dette dokument og dele det med eleverne.

<https://docs.google.com/document/d/1LVbLG45tloCsUPeQqA4JAX0U7Sms3JysJKOMC2mxiXA/edit?usp=sharing> Eleverne kan få tildelt et par kapitler, som de skal analysere i forhold til ovenstående opgaver. Der er 24 kapitler i alt. Man kan dele dem ud mellem makkerpar, så de får ca to hver. De kan skrive deres svar i det fælles dokument. De kan derefter fremlægge deres analyse for hinanden.

Supplerende materiale

TV-udsendelse: *Kaskelothvaler*, 2015, 53 min. <http://ucc.mitcfu.dk/TV0000036532>

Artikel TV2 nyheder: *Hval skyllet op på land med 29 kilo plastik i maven*, 8. april 2018
<http://nyheder.tv2.dk/udland/2018-04-08-hval-skyllet-op-paa-land-med-29-kilo-plastik-i-maven>

Tegnefilm: *Samson & Sally*, 2007 (bygger på romanen *Kaskelotternes sang*)
<http://ucc.mitcfu.dk/CFUFILM1071385>

Google-dokument til klassens fælles analyse
<https://docs.google.com/document/d/1LVbLG45tloCsUPeQqA4JAX0U7Sms3JysJKOMC2mxiXA/edit?usp=sharing>

Fagbog: Torben Weinreich, *Børnelitteratur - en grundbog*, 2001, Høst & søn

Undervisningsbog: Torben Weinreich, *Børnenes litteraturhistorie*, 2018, Gyldendal

Undervisningsbog: Trine Ferdinand m.fl. *Plot 5 - dansk 5. klasse*, 2012, Alinea